

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НА ЗАСАДАХ ФІЛОСОФІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Педагогіка та філософія займаються дослідженням процесу формування людини – її культури, внутрішнього духовного світу, виховання та підготовки до самостійного життя. Сучасна філософія вищої освіти ґрунтується виходячи із загального принципу, що головна мета освітянської діяльності повинна спиратись на принцип формування такої всебічно розвиненої людини, яка б більш-менш гармонійно поєднувала свої інтереси, ідеали і свій професіоналізм з загальними цінностями та інтересами суспільства.

Проблемою є те, що часто, високі ідеали закладені в освітній процес, не збігаються з реальними процесами освітянської діяльності.

Суть справи в тому, що індивідуальні інтереси кожної особистості хоч і можуть в чомусь збігатися з більш загальними інтересами, але між ними завжди виникають і певні суперечності. Вся історія розвитку філософії і педагогіки дає підстави для висновку про те, що головний зміст філософських підходів до освіти склали вчення про мораль, теорію освіти і виховання (античні мислителі-філософи: Фалес і Демокрит, Сократ і Платон, Аристотель і Парменід; великі педагоги: Руссо і Коменський, Пирогов і Дистервег, Толстой і Ушинський, Макаренко і Сухомлинський). Спадщина видатних педагогів та філософів дає нам підстави розуміти освіту як суспільний процес розвитку і саморозвитку особистості, що пов'язаний з оволодінням нею соціально значущим досвідом, втіленим у знаннях, вміннях, навичках творчої діяльності, чуттєво-ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу. У той же час, освіта є процесом суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента, під час якої відбувається передача та засвоєння знань, формування вмінь і навичок, виховання культури мислення і почуттів, здатності до самонавчання і самостійної творчої діяльності.

Дана суб'єкт-суб'єктна взаємодія спричиняє появу об'єднання людей, де висувуються педагогічні цілі та вирішуються освітньо-виховні завдання. Це об'єднання можна розглядати як педагогічну систему, в якій існує упорядкована множина взаємопов'язаних елементів, об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю управління [2].

Треба зважити на те, що така система є штучною, хоча і такою, що виникла за допомогою об'єктивних законів розвитку суспільства, але постійно перебуває під його "контролем", тобто соціальної системи, частиною якої вона і є. Це означає, що об'єктивно існують певні обмеження у вільному виборі діяльності як викладача (викладачів), так і окремих студентів та їх груп. Тому, виникає найважливіша суперечність між двома протилежними тенденціями, а саме: 1) до збільшення вільного вибору своєї діяльності будь-якими її суб'єктами і 2) до нових обмежень такого вибору, які повинні забезпечити збереження суспільної організації вищих рівнів.

Зміни педагогічної системи, її перебудова та адаптація залежать від того, на який елемент цієї системи спрямовується вплив суспільства:

– на турботу про матеріальну базу вишу та матеріальне становище викладачів і студентів;

- на удосконалення змісту вищої освіти та розробку нових стандартів;
- на забезпечення якості вищої освіти тощо.

При тому, структурними, обов'язковими компонентами будь-якої педагогічної системи виступають суб'єкт-суб'єктні відносини, а до мінливих компонентів можна впевнено віднести такі, як: мета, зміст, способи, засоби, організаційні форми діяльності [1, 195].

Можна вважати, що наведені компоненти педагогічної системи завжди діють у взаємозв'язку та впливають на виникнення малих підсистем, залежно від поставлених освітніх та виховних цілей. Як приклад малих підсистем, можна навести безпосередні відносини, що виникають між викладачем-куратором та студентами. Так викладачі-куратори, беруть участь в організації об'єднань студентів, будують доцільні або не дуже доцільні виховні взаємовідносини, які сприяють або ні формуванню особистості студентів, закріпленню позитивних мотивів та потреб, супроводжують чи ні процес адаптації студентів-першокурсників тощо. У наведеному прикладі чітко простежуються протилежні тенденції, коли з одного боку створюються умови для пріоритету загальних інтересів, носієм яких є викладач-куратор, який уособлює в собі ідеали та цілі вишу, а з іншого боку – з'являються індивідуальні або групові егоїстичні інтереси окремих студентів чи їх певних груп. Щоб нівелювати подібні протилежності, потрібна постановка спільних цілей та врахування ініціативи, мотивації та можливостей всіх суб'єктів освітнього процесу

Так, закріплені у статі 40 Закону України "Про вищу освіту" положення про студентське самоврядування надають студентам права щодо самостійного визначення пріоритетів інтересів, певну свободу в прийнятті рішень управлінського характеру. Це не означає спрощене поєднання подібних протилежних тенденцій, що проявляються в сучасних освітніх системах, їх філософських засадах. Саме пошук оптимізації розв'язання суперечності між свободою людини і вимогами суспільства і розглядається нами як найважливіша проблема сучасної філософії вищої освіти.

Виходячи з вище викладеного, метою побудови педагогічної системи будемо вважати формування цілісної системи знань, умінь та навичок необхідних в умовах професіоналізації особистості, гармонійного розвитку творчих сил та здібностей, формування культури та компетентностей майбутнього фахівця.

Як слушно зазначає В. Нікітін, "освіченим є не той, хто багато знає, а той, хто має здатність співвідносити те, що знає й уміє, зі своїми планами, ситуацією на ринку робочих місць, суспільними змінами. Для цього треба мати специфічну техніку рефлексії й аналізу, які забезпечують власну орієнтацію та навігацію в соціальному світі, уявлення про його устрій, кордони, можливості. А сама система освіти організується так, щоб протягом всього життя можна було будувати свою персональну унікальну освітню траєкторію" [3, 23].

Комплекс нових вимог до змісту та якості освіти зумовлює запровадження в систему вищої освіти принципів, що ґрунтуються на трьох підходах (особистісно-орієнтованого, синергетичного та аксіологічного): вільної траєкторії в процесі підготовки; наступності підготовки; відповідності сформованих професійно-значущих властивостей та характеристик студента вибраному рівню підготовки; відкритості та забезпечення академічної мобільності підготовки; розвивального потенціалу підготовки; узгодженості компонентів підготовки; синергії методів, прийомів, засобів і форм підготовки [1, 198].

Зокрема, американський філософ і психолог Дж. Уотсон збагатив науку положенням про залежність поведінки (реакції) від подразника (стимула), подав цей зв'язок у вигляді формули $S \rightarrow R$. Необіхевіористи Б.Ф. Скіннер, К. Халл, Е. Толмен, С. Прессі та ін. доповнили це положення, в результаті чого формула набула вигляду "стимул \rightarrow реакція \rightarrow підкріплення".

Для того, щоб викликати певну поведінку, потрібно дібрати дієві стимули і правильно їх застосувати. При цьому не мають значення бажання, мотиви, характер, здібності людини; значення мають лише дії – відповідні реакції на застосовані стимули.

Отже, системоутворюючим компонентом підготовки у виші може стати матриця типу "мета \rightarrow діяльність \rightarrow результат". Дана матриця передбачає розвиток здібностей та здатностей оперативно перебудовуватися, виявляти вміння самостійно опановувати та удосконалювати вже існуючі знання та вміння, бути вмотивованим на досягнення конкретного результату. При тому, мета повинна бути важливою для суб'єктів взаємодії, бути зрозумілою та вимірюваною в часі, контрольованою, стимулюючою до самовдосконалення та розвитку необхідних професійних якостей. Саме розвиток професійних якостей є однією із важливих складових педагогічної системи підготовки майбутнього фахівця, оскільки вони пов'язані із діловитістю, організованістю, дисциплінованістю, заповзятістю, інтеграцією процесів мислення і діяльності особистості.

Педагогічної система розглядається також нами як функціонування взаємозалежних педагогічних умов (наприклад: створення можливостей кожному студенту для саморозвитку; використання інноваційних технологій навчання; наявність спеціально розробленого методичного забезпечення; об'єднання студентів за спільними цілями та інтересами, цінностями за вибраними спеціалізаціями; стимулювання студентів; інтеграція міждисциплінарних зв'язків з акцентом на профіль подальшої професійної діяльності та ін.) та принципів філософії (наприклад: принцип матеріалістичного монізму; принцип детермінізму; принцип розвитку та ін.) і законів діалектики: перехід кількісних змін у якісні, єдність і боротьба протилежностей, заперечення заперечень.

Таким чином, філософське бачення того, що – особистість і діяльність людини знаходяться у єдності: особистість проявляється і формується в діяльності – обумовлює розуміння освіти як результату дії системи, що фіксується як у формі стандарту вищої освіти, так і в плані розвитку самої людини, яка пройшла навчання у певній освітній системі результатом чого є вона сама, її досвід як сукупність сформованих особистісних якостей, знань та умінь, що дозволяє їй адекватно діяти в динамічних умовах життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : монографія / [В. Луговий, М. Левшин, О. Бондаренко та ін.] ; за заг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового. – К. Педагогічна думка, 2011. – 260 с.
2. Спиринов Л.Ф. Педагогика решения учебно-воспитательных задач: пробл. Теории и методики развивающего проф.-пед. обучения и самообразования : учеб пособие / Л.Ф. Спиринов ; под ред. П.В. Конаныхина. – Кострома : КГПИ, 1994. – 108 с.
3. Філософія освіти : навч. посіб. / [За заг. ред. В. Андрущенко, І. Передборської]. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 329 с.